

Pràcticum III

Codi: 103675

Crèdits: 12

Titulació	Típus	Curs	Semestre
2500891 Infermeria	OB	3	1

La metodologia docent i l'avaluació proposades a la guia poden experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Professor/a de contacte

Nom: Olga Mestres Soler

Correu electrònic: Olga.Mestres@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Equip docent

Sara Cano Mallo

Mónica Soler Rovira

Eva Janeiro Ochoa

Lydia Saavedra Salillas

Montserrat Lolo Carrete

Prerequisits

Pot realitzar el pràcticum III l'alumnat que abans de l'inici de l'assignatura:

- Hagi assistit a la sessió de prevenció de riscos i la prova d'avaluació sobre la prevenció de riscos.
- Hagi assistit a les classes de pràctiques de laboratori de segon i tercer curs.
- Hagi assistit a les visites planificades per la valoració i actualització del carnet vacunal i el cribratge de tuberculosi realitzades pel servei de Medicina Preventiva i Epidemiologia de l'hospital Vall d'Hebron, abans de cursar la primera assignatura pràcticum.
- Tinguin la targeta d'identificació personal d'estudiant.

Per coherència en el progrés d'adquisició del nivell competencial, que s'adquireix de manera gradual, es **MOLT RECOMANABLE** que l'alumnat hagi superat les assignatures dels Pràcticums I, II.

Important: No és possible realitzar dos pràcticums que coincideixin en el temps

L'alumant adquirirà el compromís de preservar la confidencialitat i secret professional de les dades que pugui tenir accés per raó dels aprenentatges als serveis assistencials. També en mantenir una actitud d'ètica professional en totes les seves accions. En aquest sentit l'alumnat que es matricula d'aquesta assignatura es compromet a aplicar la "Normativa del Pràcticum en Infermeria" i "Recomanacions de conducta dels estudiants de la Facultat de Medicina". Els documents estan disponibles a través de la pàgina web de la facultat de medicina www.uab.cat/medicina dins de l'apartat Graus: Infermeria; Pràcticum Implementació del "Protocolo mediante el que se determinan pautas básicas destinadas a asegurar y proteger el derecho a la intimidad del paciente por los alumnos y residentes en Ciencias de la Salud" (Documento BOE-A-2017-1200):*

- Les direccions dels centres hospitalaris, d'atenció primària i sociosanitaris en els que l'alumnat fa pràctiques clíniques ens farà arribar les instruccions per tal que se signi el document de confidencialitat i, si escau, la targeta de identificació.
- L'alumnat haurà de seguir la normativa que es penjarà al campus virtual de les assignatures.
- El no compliment d'aquesta normativa suposarà no poder realitzar les pràctiques i per tant el suspens d'aquesta.

És imprescindible disposar del Certificat de Delictes de Naturalesa Sexual abans d'iniciar les pràctiques. En el següent enllaç trobareu informació de com tramitar-ho

<https://web.gencat.cat/ca/tramits/que-cal-fer-si/vull-obtenir-el-certificat-de-delictes-de-naturalesa-sexual> . Hi ha centres de pràctiques que poden no autoritzar l'inici de les pràctiques si no es lliura el certificat a temps. Aquesta gestió va a càrrec de cada estudiant.

Objectius

Objectiu General

El Pràcticum III ha de permetre l'estudiant integrar i aplicar els continguts treballats en les diferents assignatures, incorporant nous coneixements, habilitats i actituds a través del contacte real amb la professió infermera dins de l'àmbit assistencial i la seva complexitat.

Objectius Específics

- Permetre l'estudiant aprofundir en les cures iniciades al Pràcticum I així com en aquelles que la infermera presta dins de l'àmbit hospitalari i iniciar-se en aquelles cures que es donen en serveis assistencials de més complexitat.
- Treballar el Procés d'Atenció d'Infermeria (PAI) com a metodologia científica de resolució de problemes amb el model conceptual de Virginia Henderson.
- Desenvolupar les dues dimensions del rol professional, el rol de col·laboració i el autònom, conscienciant-se de la gran importància d'aquest últim.
- Prestar una atenció sanitària adient a les necessitats de salut, garantint unes cures infermeres de qualitat, dirigides a la persona i la família, amb una visió integral que contempli les vessants biològica, psicològica i social de l'individu.
- Desenvolupar habilitats comunicatives amb la persona atesa, la seva família i l'equip de treball.

Competències

- "Demostrar que es comprenen, sense prejudicis, les persones: considerar-ne els aspectes físics, psicològics i socials, com a individus autònoms i independents; assegurar que es respectin les seves opinions, creences i valors, i garantir el dret a la intimitat, a través de la confidencialitat i el secret professional."
- Basar les intervencions infermeres en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.
- Col·laborar i integrar-se en grups i equips de treball.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua
- Dissenyar sistemes de cures dirigits a persones, famílies o grups, avaluar-ne l'impacte i establir-hi les modificacions oportunes.
- Establir una comunicació eficaç amb pacients, família, grups socials i companys, i fomentar l'educació per a la salut.
- Expressar-se de manera fluida, coherent i adequada a les normes establertes, tant oralment com per escrit.
- Fer les cures infermeres basant-se en l'atenció integral de salut, que suposa la cooperació multiprofessional, la integració dels processos i la continuïtat assistencial.
- Fomentar estils de vida saludables, l'autocura, donant suport al manteniment de conductes preventives i terapèutiques.
- Identificar, analitzar i prendre l'opció resoluciva més adequada per donar resposta als problemes de l'àmbit professional, de manera eficient i eficaç.

- Identificar, analitzar i resoldre problemes ètics en situacions complexes.
- Oferir una atenció sanitària tècnica i professional adequada a les necessitats de salut de les persones ateses, d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen a les normes legals i deontològiques aplicables.
- Planificar i dur a terme cures infermeres dirigides a persones, famílies o a grups, orientades als resultats en salut, i avaluar-ne l'impacte a través de guies de pràctica clínica i assistencial que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.
- Plantejar solucions als problemes de salut i malaltia de les persones, les famílies i la comunitat aplicant la relació terapèutica seguint el mètode científic del procés infermer.
- Promoure i respectar el dret de participació, informació, autonomia i el consentiment informat, en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la manera com viuen el seu procés de salut-malaltia.
- Protegir la salut i el benestar de les persones o grups atesos garantint la seva seguretat.
- Reconèixer i afrontar els canvis amb facilitat.
- Respectar el medi ambient i fomentar el desenvolupament sostenible.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.
- Treballar amb l'equip de professionals com unitat bàsica en la qual s'estructuren de manera unidisciplinària o multidisciplinària i interdisciplinària els professionals i la resta de personal de les organitzacions assistencials.
- Utilitzar la metodologia científica en les pròpies intervencions.

Resultats d'aprenentatge

1. Adoptar el judici clínic i proposar les solucions més adequades als problemes de salut plantejats.
2. Aplicar a la pràctica assistencial els coneixements i destreses adquirits.
3. Aplicar cures infermeres seguint els protocols i els plans de salut dissenyats tant per a les persones com per a la comunitat, i avaluar-ne els resultats.
4. Aplicar cures tècniques utilitzant els instruments adequats a la situació de la persona atesa tenint present les normes establertes i l'evidència més clara de què es disposa.
5. Aplicar el mètode científic a la pràctica clínica.
6. Aplicar el procés d'atenció infermera en totes les seves intervencions i la relació d'ajuda.
7. Aplicar el procés infermer per proporcionar i garantir el benestar, la qualitat i la seguretat de les persones cuidades.
8. Aplicar les habilitats adquirides en les tècniques de comunicació.
9. Aplicar les intervencions infermera basades en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.
10. Aplicar les normes de seguretat relacionades amb l'aplicació de les radiacions.
11. Aplicar normes de seguretat en les actuacions professionals.
12. Aplicar una comunicació eficaç amb pacients, família, grups socials i companys i identificar intervencions per a fomentar l'educació per a la salut.
13. Aplicar una relació respectuosa amb l'usuari/família/equip de salut, sense emetre judicis de valor.
14. Argumentar les intervencions infermeres amb evidència científica i tenint en compte els mitjans disponibles en cada situació.
15. Col·laborar i integrar-se en grups i equips de treball.
16. Comunicar-se adaptant el llenguatge a cada interlocutor.
17. Demostrar habilitat en l'execució de procediments i tècniques d'infermeria.
18. Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
19. Educar, facilitar i donar suport a la salut i el benestar dels membres de la comunitat afectats per problemes de salut, risc, patiment, malaltia, incapacitat o mort.
20. Elaborar els plans d'atenció infermera tenint en compte el consens i les recomanacions de l'equip d'atenció.
21. Establir una relació empàtica i respectuosa amb el pacient i la família, d'acord amb la situació de la persona, el problema de salut que té i l'etapa de desenvolupament.
22. Expressar-se de manera fluida, coherent i adequada a les normes establertes, tant oralment com per escrit.
23. Fer les cures infermeres pautades, per consens, amb la resta d'equips implicats.
24. Fer plans de cures infermeres per intervenir de manera adequada i avaluar l'impacte de la pròpia intervenció.

25. Fomentar la participació de la persona atesa en la planificació de les cures.
26. Identificar els referents ètics de la professió infermera.
27. Identificar estils de vida saludables per a la independència de la persona en el seu procés.
28. Identificar situacions en les quals es posa en risc la confidencialitat de la informació del pacient.
29. Identificar, analitzar i prendre l'opció resolutiva més adequada per donar resposta als problemes de l'àmbit professional, de manera eficient i eficaç.
30. Identificar, analitzar i resoldre problemes ètics en situacions complexes.
31. Integrar-se en equips de treball multidisciplinari i interdisciplinari i compartir objectius comuns.
32. Planificar activitats específiques per fomentar i mantenir la salut i prevenir la malaltia.
33. Planificar les activitats que cal desenvolupar per proporcionar una cura integral infermera a un individu, una família o una comunitat.
34. Planificar les cures considerant les opinions, les creences i els valors de les persones a qui van dirigides.
35. Promoure la participació de persones, famílies i grups en el procés de salut i malaltia.
36. Reconèixer i afrontar els canvis amb facilitat.
37. Relacionar els coneixements adquirits amb les intervencions que es duen a terme.
38. Respectar els principis de dret a la intimitat, confidencialitat i secret professional en totes les cures dutes a terme.
39. Respectar l'entorn medi ambiental i fomentar el desenvolupament sostenible.
40. Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.
41. Revisar i avaluar periòdicament les situacions de salut i les intervencions d'infermeria dutes a terme.
42. Seleccionar les activitats de prevenció, control i seguiment en persones en totes les etapes vitals.
43. Seleccionar les estratègies adequades que permetin una comunicació efectiva amb pacients, famílies i grups socials.
44. Treballar en col·laboració i de manera responsable per aconseguir els objectius prèviament planificats i garantir la continuïtat assistencial.
45. Utilitzar el procés d'atenció d'infermeria en les cures d'infermeria amb ajuda de les guies de la pràctica clínica i assistencial.
46. Utilitzar els coneixements científics de cada moment aplicant nivells de qualitat i seguretat.
47. Utilitzar estratègies i habilitats que permetin la comunicació efectiva amb pacients, famílies i grups socials.
48. Utilitzar l'evidència científica en la pràctica assistencial.
49. Utilitzar mesures de protecció i de seguretat per garantir el benestar de l'individu, famílies i comunitats.
50. Valorar de manera integral les situacions de salut utilitzant eines com ara l'exploració física, les proves complementàries i l'entrevista d'infermeria.
51. Valorar el risc i protegir la salut de les persones garantint la seva seguretat.
52. Valorar i tractar les persones d'una manera holística, tolerant i sense emetre judicis de valor.
53. Valorar l'estat de la salut de l'individu, la família i la comunitat, i identificar els problemes i els factors interns i externs que n'afecten la salut.

Continguts

Els continguts d'aquest pràcticum consten d'una combinació de les diferents assignatures impartides al llarg de primer i segon curs. Durant la pràctica l'alumnat ha de seleccionar els continguts necessaris per a identificar necessitats i resoldre els problemes de les persones ateses que es presenten durant les pràctiques amb la tutela de la infermera. Es destaquen els següents:

- El model d'infermeria de Virgínia Henderson aplicat a l'atenció d'adults i vells.
- Les bases metodològiques per planificar i oferir cures infermeres.
- L'aplicació del procés d'ensenyament - aprenentatge quan s'ofereixen les cures infermeres a persones de diferents cultures.
- Pla d'atenció d'infermeria.
- El codi deontològic, els drets i deures de l'usuari en el marc del sistema assistencial.
- La millora continua de la qualitat de les cures infermeres.
- Guies de pràctica clínica i protocols.
- Alimentació saludable i dietes terapèutiques de les persones ateses.
- Factors que influeixen en els processos d'aprenentatge de les persones ateses, necessitats educatives, objectius d'aprenentatge, estratègies educatives i resultats esperats.

- Les cures infermeres orientades a la promoció i prevenció de la salut.
- Farmacocinètica, farmacodinàmica dels fàrmacs que més es prescriuen així com les necessitats educatives de les persones.
- Comunicació terapèutica.
- Gestió de conflictes.
- Les normes de gestió de riscos per al a seguretat del malalt.
- El sistema sanitari català.

Simulació Clínica:

Realitzar una sessió de simulació d'alta fidelitat. Aquesta sessió es realitzarà durant el període de pràcticum en un horari diferent de l'assignat durant la Pràctica clínica assistencial.

Metodologia

Pràctiques Clíniques (PEXT):

Les pràctiques clíniques donen l'oportunitat a l'alumnat de desenvolupar coneixements, habilitats, actituds i valors en un àmbit professional real i complex, acompanyat sempre d'un infermer/a docent (Professor associat clínic docent).

Consten d'una estada aproximada de 7-8 setmanes en un servei d'hospitalització adient a les necessitats de formació i durant les quals cada estudiant tindrà assignat un/a infermer/a de la unitat on realitza les pràctiques que vetlla i guia el seu procés d'aprenentatge de forma individualitzada i continuada.

Podreu consultar els torns i horaris en el calendari publicat a la web. Aquests horaris poden ser modificats en funció de les necessitats dels serveis.

Quadern reflexiu (QR)

Es un recull d'aquelles situacions viscudes durant la pràctica que han despertat alguna emoció, be sigui positiva o negativa amb un impacte en el procés d'aprenentatge. Entrega quinzenal en forma de treball escrit via Moodle.

Seminari (SEM):

L'objectiu és aplicar la pràctica reflexiva a les situacions esdevingudes durant la pràctica clínica. Els seminaris es realitzaran en petits grups d'estudiants, dinamitzades per un/a professor/a associat/ada de la UAB.

Els seminaris tindran una duració de 2,5 h. i es realitzaran dins de les setmanes programades del període de la pràctica clínica.

Els seminaris es realitzaran en les instal·lacions docents vinculades a l'assignatura: UAB campus Bellaterra, UAB Campus Vall d'Hebron o Centres de Pràctiques.

El cost del transport públic per traslladar-se als centres assistencials i domicilis corre a càrrec de el/la estudiant.

IMPORTANT: Aquests horaris poden ser modificats en funció del professor/a.

Simulació clínica (PSCA):

Realitzar una sessió de simulació d'alta fidelitat. Aquesta sessió es realitzarà durant el període de pràcticum en un horari diferent de l'assignat durant la Pràctica Clínica Assistencial. La simulació no computa en les hores programades per la pràctica assistencial (PEXT).

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
-------	-------	------	--------------------------

Tipus: Dirigides

Pràctica Clínica de Simulació Avançada (PSCA)	4	0,16	1, 2, 3, 4, 8, 10, 11, 13, 14, 19, 22, 23, 26, 34, 38, 39, 41, 44, 49, 50
SEMINARIS (SEM):	5	0,2	1, 14, 18, 20, 22, 24, 25, 29, 34, 40, 41
Tipus: Supervisades			
PRÀCTICA CLÍNICA ASSISTENCIAL HUMANA (PEXT)	282	11,28	1, 3, 6, 10, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 29, 31, 34, 36, 39, 40, 41, 44, 52
Tipus: Autònomes			
Elaboració de treballs/Lectura crítica	9	0,36	41

Avaluació

Criteris d'avaluació

La qualificació final de l'assignatura correspon al sumatori de la nota de les pràctiques clíniques (PEXT) i l'obtinguda als Seminaris (SEM) i a del Quadern Reflexiu (QR) amb la següent ponderació:

- El 60% de la nota correspon a les pràctiques clíniques.
- El 25% de la nota correspon al quadern reflexiu.
- El 15% de la nota correspon als seminaris.

Per aprovar l'assignatura cal tenir aprovat cadascun dels grups competencials de les pràctiques clíniques i els seminaris amb una nota mínima de 5.

Control d'assistència:

* "Full de seguiment": Mitjançant la signatura diària d'aquest document, el/la infermer/a responsable de cada estudiant, confirma l'horari realitzat durant la jornada de pràctiques. Aquest document servirà de justificant pel còmput d'hores de l'assignatura.

L'única persona responsable del document és el/la estudiant. L'haurà de portar actualitzat i es responsabilitzarà de la veracitat del contingut de la informació que es consigni. Aquest document serà entregat en finalitzar el període pràcticum al seu/va professor/a associat/ada infermer/a i lliurat digitalment (escanejat) en el Moodle.

Aquest document pot ser demanat, en qualsevol moment, pel seu control, per les persones responsables dels pràcticums i/o docents participants de l'assignatura.

És obligatori realitzar tot el període de pràctica clínica programat al calendari docent, independentment de l'horari en el qual es facin les pràctiques.

Es considera absència, qualsevol interrupció de l'assistència al servei. Aquestes poden ser:

a) Absències justificades, les següents situacions:

Defuncions de familiars propers i propparents.

Visita mèdica especialista.

Malalties agudes

Examen carnet de conduir

Examen oficial universitari

Proves oficials d'idiomes

L'alumnat haurà de presentar un justificant degudament complimentat al seu professor/a i deixar constància en el document "Full de seguiment".

b) Absències NO Justificades: Aquelles que no figurin en el llistat anterior i no han estat autoritzades per la coordinació de l'assignatura.

L'alumnat deixarà constància de la seva Absència No Justificada en el document "Full de seguiment" i pactarà amb el seu professor/a la manera de recuperar les hores pendents. En finalitzar l'assignatura es restarà de la nota final (de 0 a 10) 1 punt per cada jornada d'Absència.

c) Vagues, Manifestacions:

Mantenint els drets de l'alumnat i seguint amb les recomanacions del rectorat, l'alumnat que de manera individual vulgui adherir-se a una convocatòria d'algun dels sindicats d'estudiants, hauran de comunicar-ho prèviament al seu professor/a i al servei de pràctiques. Tanmateix haurà de deixar constància en el document "Full de seguiment". Aquesta jornada es considerarà realitzada i no recuperable.

d) Absència NO justificada i NO notificada: Pot comportar el suspens de l'assignatura.

e) Retard: Presentar més de 5 retards (inici i finals de torn, àpats...) al llarg del període de l'assignatura pot comportar el suspens de l'assignatura.

Les faltes s'han de comunicar amb la màxima antelació possible al professor/a associat/ada i al servei de pràctiques per tal de poder reduir la interferència en el procés d'aprenentatge i pactar el dia a recuperar. Totes les hores que manquin per faltes d'assistència s'hauran de recuperar dins del període de pràctiques.

L'assistència a la simulació (PSCA) és obligatòria i no pot coincidir amb l'horari assignat amb el torn de pràctiques. La no assistència a aquesta sessió serà penalitzada amb 1 punt sobre la nota final de l'assignatura.

Pràctiques Clínicas (PEXT):

Avaluació continuada i formativa al llarg del període. Aproximadament a la meitat, el professorat associat infermer/A, juntament amb el/la infermer/a, farà un resum de la informació obtinguda fins al moment i la comentarà amb cada estudiant. En aquesta avaluació, de caràcter formatiu, es treballarà el nivell d'assoliment dels objectius proposats, els punts forts a destacar i els punts febles a millorar amb les recomanacions pertinents. De la mateixa manera, l'alumnat farà la seva autoavaluació i la comentarà amb el/la professor/a.

Avaluació finalista:

En finalitzar el període de pràctiques clíniques, el/la infermera complimentarà un informe final sobre les competències assolides per l'alumnat. De la mateixa manera, en finalitzar el període cada estudiant farà la seva autoavaluació i la comentarà amb el/la infermer/a i el/la professor/a associada infermer/a.

* L'assistència és obligatòria en la totalitat de les hores programades i en el torn i horari assignat.

Aquelles faltes d'assistència justificades i les no justificades, s'hauran de recuperar dins del període de pràctiques clíniques programades prèvia autorització del professor/a responsable i del servei de pràctiques.

Seminaris (SEM):

S'avaluarà la participació i reflexions derivades de l'elaboració dels quaderns reflexius sorgides dins del context de la pràctica clínica. Es tindrà en compte el respecte a la pluralitat d'idees, persones i situacions. També es valorarà la capacitat per a identificar estratègies de millora en l'aprenentatge.

La realització del Quadern Reflexiu quinzenal i l'assistència als seminaris és obligatòria. La no presentació d'algun d'ells dins del període establert pel professor/a repercuteix negativament en l'avaluació.

* Es considerarà no entregat, i per tant no avaluable, aquells documents que no respectin les indicacions disponible al Moodle.

* L'assistència als seminaris és obligatòria. Es considerarà NO avaluable aquest apartat si l'alumnat no assisteix a les dues sessions.

Obtenció de la qualificació final:

Segons l'acord 4.4 del Consell de Govern 17/11/2010 de la normativa d'avaluació, les qualificacions seran:

Suspens: <5

Aprovat: de 5 a 6,9

Notable: de 7 a 8,9

Excel·lent: >9

Matrícula d'honor: >9

Segons la normativa sobre règim de permanència als estudis oficials de grau i de màster de la Universitat Autònoma de Barcelona, es consignarà un "No avaluable" a l'alumnat que no ha pogut aportar prou evidències d'avaluació.

* Es considerarà criteri per assignar "No Avaluable":

No assoliment de les hores establertes en aquesta guia.

La no presentació dels treballs dins dels terminis establerts pel professorat.

NOTA:

Qualsevol signe de deshonestat acadèmica, com ara plagi o manipulació de documents d'avaluació, etc., o qualsevol actitud discriminatòria, violenta o irrespectuosa cap a pacients, professionals, companys/es i/o docents, seran elevades a la comissió de pràcticums qui analitzarà el succeït i establirà una resolució consensuada al respecte.

A petició del coordinador/a de l'assignatura es pot constituir una comissió avaluadora configurada a efecte de valorar situacions especials, personals i/o extraordinàries que no trobin resposta en el si d'aquesta guia o en documents publicats a la web del pràcticum.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Avaluació durant les pràctiques al centre assistencial	60%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52
Registres narratius	25%	0	0	1, 8, 14, 18, 20, 22, 24, 25, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 41, 42, 53
SEMINARIS (SEM):	15%	0	0	7, 14, 37, 45, 48

Bibliografia

Alfaro-Lefevre, R. (2003). El proceso enfermero. 5ª ed. Barcelona: Masson.

Berman, A., Erb, G., Kozier, B., & Snyder, S. (2008). Fundamentos de enfermería: conceptos, proceso y práctica. Madrid: Pearson educación.

Betolaza, E., Alonso, I. (2002). El diario reflexivo y el aprendizaje tutorizado. *Metas de Enfermería* 45, 14-18.

Colina, J., Medina J.L. Construir el conocimiento de Enfermería mediante la práctica reflexiva. (1997). *Rol de Enfermería*, 232, 23-30.

ICS (2020). 3clics: Atenció primària basada en l'evidència. [Internet]. 2008 [citad 11 juliol 2020];12. Disponible a:<https://www.ics.gencat.cat/3clics>

ICS. (2010). Manual de procediments d'infermeria. [Internet]. 2008 [citad 11 juliol 2020];12. Disponible a:https://elenfermerodependiente.files.wordpress.com/2015/09/manual_infermeria_2010.pdf

Luis, M.T. (2013). *Los diagnósticos enfermeros. Revisión crítica y guía práctica* .9ª ed. Barcelona: Elsevier Masson

Luis, M.T. (2015). *Enfermería Clínica. Cuidados enfermeros a las personas con trastornos de Salud*. Barcelona: Wolters Klumer,

Luis, M.T., Fernández. C., Navarro. M.V. (2005). *De la teoría a la práctica. El pensamiento de Virginia Henderson en el siglo XXI*. 3ª ed. Barcelona: Masson

Medina, J.L. (2001). *Guía para la elaboración del diario reflexivo*. Barcelona: Universidad de Barcelona.

Nanda Internacional. (2015). *Diagnósticos enfermeros. Definiciones y clasificación 2015-2017*. Madrid: Elsevier

Pérez, P. E., Sánchez, J. M. R., Formatger, D. G., & Fernández, M. G. (2016). *Investigación en metodología y lenguajes enfermeros*. Elsevier España.

Schön, A.D. (1989) *La formación de profesionales reflexivos*. Barcelona. Paidós.

Schon, D. (1992). *La formación de profesionales reflexivos. Hacia un nuevo diseño de la formación y el aprendizaje en las profesiones*. Madrid: Piados MEC.

Tellez, S., García, M. (2012). *Modelos de cuidados en enfermería NANDA, NIC y NOC*. México DF: McGraw-Hill Interamericana.